

MỘT SỐ BIỆN PHÁP TỔ CHỨC HOẠT ĐỘNG DẠY HỌC NHẪM ĐẢM BẢO CHO TRẺ KHIẾM THÍNH HỌC HÒA NHẬP THÀNH CÔNG TRONG TRƯỜNG TIỂU HỌC

Đặng Thị Mỹ Phương *

TÓM TẮT

Trẻ khiếm thính là trẻ bị khiếm khuyết cơ quan thính giác, trẻ gặp khó khăn trong nghe nói, giao tiếp trong học tập, và trong các mối quan hệ xã hội, nhưng nhu cầu học tập và phát triển của các em vẫn có và rất cần sự giúp đỡ, hỗ trợ từ nhiều phía gia đình, xã hội và cộng đồng. Giáo dục hòa nhập (GDHN) đã đáp ứng được những mong muốn chính đáng của trẻ mặc dù còn gặp nhiều khó khăn trong thực hiện.

Bài viết trình bày những biện pháp tổ chức dạy học hòa nhập nhằm đảm bảo trẻ khiếm thính học thành công trong trường tiểu học.

ABSTRACT

Some procedures to organize learning activities to ensure deaf children to study successfully in primary schools

The deaf children defect the hearing organ having difficulties in hearing, communication in study, and in social relationships, but they still have needs for study and development, so assistance and supports from various sides such as family, society and community are very important for them. Integration education meets their appropriate expectations although there are still many difficulties in implementation.

This article is about some procedures to organize to teach in the ways of integration to ensure deaf children to study successfully in primary.

Trẻ khiếm thính (TKT) là trẻ bị khiếm khuyết cơ quan thính giác, trẻ gặp khó khăn trong nghe nói, giao tiếp trong học tập, và trong các mối quan hệ xã hội, nhưng nhu cầu học tập và phát triển của các em vẫn có và rất cần sự giúp đỡ, hỗ trợ từ nhiều phía: gia đình, xã hội và cộng đồng. Giáo dục hòa nhập (GDHN) đã đáp ứng được những mong muốn chính đáng của trẻ mặc dù còn gặp nhiều khó khăn trong thực hiện, được Bộ Giáo dục - Đào tạo khẳng định như hướng đi chính, cùng với giáo dục chuyên biệt và giáo dục bán hòa nhập giải quyết vấn đề giáo dục trẻ khuyết tật ở Việt Nam. Trong những năm qua đã có 63 tỉnh thành trong cả nước đang thực hiện giáo dục hòa nhập, đáp ứng nhu cầu học tập cho số

* ThS., K. GD Đặc biệt - ĐHSPTp.HCM

đồng trẻ khuyết tật. Mô hình GDHN đã được thực hiện ở nhiều địa phương Việt Nam đã bước đầu bắt kịp xu thế giáo dục quốc tế về GDHN, đã đưa các văn bản mang tính pháp quy của quốc tế cũng như trong nước về quyền được đi học và cơ hội bình đẳng trong học tập cho mọi trẻ em vào cuộc sống.

Cùng với cam kết thực hiện các văn bản quốc tế, Bộ GD&ĐT đã ban hành “Quy định giáo dục hòa nhập cho trẻ khuyết tật/tàn tật” khẳng định quyền được đi học và cơ hội bình đẳng trong học tập cho TKT. GDHN không chỉ đơn giản là đưa TKT vào học chung với những trẻ em khác trong môi trường phổ thông mà phải đảm bảo cho TKT những điều kiện, cơ hội để trẻ có thể tham gia một cách đầy đủ và tích cực các hoạt động giáo dục và học tập theo khả năng và tiềm năng của mình, bao gồm cả trẻ khiếm thính.

Do đó, việc đưa trẻ đến học tập tại các trường hòa nhập cần phải được chuẩn bị chu đáo về mọi mặt trong dạy học cũng như trong sinh hoạt để trẻ có thể phát huy cao nhất năng lực sẵn có, cảm thấy không lạc lõng và thật sự hài lòng về môi trường học tập của mình.

Trong những năm qua, hoạt động GDHN có những bước tiến bộ và còn một số hạn chế nhất định. Công tác nghiên cứu về GDHN rất được quan tâm và có nhiều công trình nghiên cứu về trẻ khuyết tật: thái độ của cộng đồng đối với việc hòa nhập của trẻ khuyết tật, tổ chức giáo dục hòa nhập cho trẻ khuyết tật..., nghiên cứu về dạy học hòa nhập cho trẻ khiếm thính theo phương thức nhóm, chuẩn bị cho trẻ khiếm thính vào lớp 1. Tuy nhiên, trong thực tế hoạt động GDHN còn nhiều khó khăn về trang thiết bị, về việc tổ chức dạy học GDHN cho học sinh nhất là học sinh tiểu học. Vì thế, trong quá trình tập trung nghiên cứu tổ chức hoạt động dạy học hòa nhập cho trẻ khiếm thính trong trường tiểu học ở Thành phố Hồ Chí Minh bài viết đề xuất một số biện pháp nhằm đảm bảo cho trẻ khiếm thính học hòa nhập thành công ở Thành phố nói chung, trường tiểu học nói riêng, đáp ứng nhu cầu cấp thiết trong thực tiễn đổi mới giáo dục hiện nay.

1. Bồi dưỡng kiến thức cho giáo viên về trẻ khiếm thính và kỹ năng dạy hòa nhập

Nghị quyết Hội nghị lần thứ II BCH TW Đảng khoá VIII đã khẳng định: “Giáo viên là nhân tố quyết định chất lượng giáo dục và được xã hội tôn vinh” và điều 70 Luật Giáo dục quy định về bồi dưỡng chuyên môn nghiệp vụ, chuẩn hóa

đội ngũ giáo viên: “Nhà nước có chính sách bồi dưỡng nhà giáo về chuyên môn nghiệp vụ để nâng cao trình độ và chuẩn hoá nhà giáo. Nhà giáo được cử đi học nâng cao trình độ, bồi dưỡng chuyên môn nghiệp vụ.” Để nâng cao kết quả giáo dục hòa nhập, việc bồi dưỡng và nâng cao kiến thức hòa nhập cho giáo viên là vấn đề cực kì quan trọng. GV dạy trẻ khiếm thính học hòa nhập cần đạt được những yêu cầu sau:

- Có thái độ đúng đắn và tích cực với trẻ khiếm thính và gia đình trẻ.
- Có những tri thức và kỹ năng cơ bản để giáo dục trẻ khiếm thính trong môi trường học hòa nhập một cách hiệu quả.
- Có khả năng tuyên truyền nâng cao nhận thức cho cộng đồng về vấn đề chăm sóc và giáo dục trẻ khiếm thính tại địa phương.
- Các phương pháp giáo viên cần áp dụng trong lớp học hòa nhập phải phù hợp với đặc điểm khác nhau về khả năng, nhu cầu, sở thích của trẻ hầu chuyển tải hiệu quả nội dung bài học, môn học.

Do tính chất đặc thù của trẻ khiếm thính, đòi hỏi người giáo viên ngoài năng lực sư phạm còn phải có kỹ năng dạy học hòa nhập, hiểu biết tâm lý trẻ. Do đó công tác bồi dưỡng và đào tạo giáo viên phải được xem trọng và có kế hoạch bồi dưỡng thường xuyên. Đào tạo đội ngũ giáo viên trẻ kế thừa có năng lực đáp ứng nhu cầu học hòa nhập của trẻ khuyết tật theo chủ trương chính sách của Đảng và nhà nước.

2. Hình thành nhóm bạn giúp nhau (vòng tay bạn bè)

Một trong những đặc điểm của trẻ khiếm thính là ít bạn bè, vì trẻ ít giao lưu với mọi người xung quanh, kể cả bạn bè cùng trang lứa. Không phải trẻ không thích bạn mà thực ra là trẻ không tìm được bạn. Vì vậy, mục đích tổ chức vòng bạn bè cho trẻ là giúp trẻ tìm bạn trong lớp, trong trường và cả trong cộng đồng nơi trẻ sinh sống. Như chúng ta đã biết “Học thầy không tày học bạn”, bạn bè có thể trao đổi với nhau, thông tin cho nhau về mọi lĩnh vực, đồng trang lứa, cùng độ tuổi dễ hiểu, dễ thông cảm cho nhau. Xây dựng nhóm bạn giúp nhau nhằm mục đích tạo cơ hội, tạo điều kiện để trẻ tham gia hoạt động cùng với mọi người từ đó phát triển kỹ năng giao tiếp, kỹ năng xã hội, và hòa nhập cộng đồng.

3. Tổ chức tiết học cá nhân cho trẻ khiếm thính

Ngoài các hoạt động chung với trẻ nghe bình thường ở lớp hòa nhập, trẻ khiếm thính cần có tiết học cá nhân. Mục đích chính của việc này là hỗ trợ trẻ

khiếm thính tham gia tốt vào các tình huống giao tiếp, bồi dưỡng thêm hoặc củng cố lại những kiến thức đã học trên lớp về môn tiếng Việt, tập đọc và viết chính tả. Tần suất của tiết học phụ thuộc vào sự tiến bộ của trẻ. Một tiết học cá nhân kéo dài khoảng 20 -30 phút, trong thời gian đó chỉ có mình trẻ với một chuyên gia (giáo viên chủ nhiệm của lớp hòa nhập, giáo viên hỗ trợ).

Có nhiều lí do để tổ chức tiết học cá nhân cho trẻ khiếm thính: quá trình học ngôn ngữ đối với trẻ phải liên tục vì vậy việc học này phải được duy trì. Trường tiểu học hòa nhập chưa hẳn là môi trường nghe tốt. Phòng học ở đó cũng không phải là nơi tốt nhất để trò chuyện. Lớp học thường có sĩ số từ 34 - 45, giáo viên ít có thời gian trao đổi với từng trẻ. Hơn thế nữa, nhu cầu lớn nhất của trẻ khiếm thính là trò chuyện thật sự vì lúc đó trẻ sẽ tiếp tục quá trình học ngôn ngữ của mình

Khi thực hiện tiết học cá nhân, giáo viên cần lưu ý những điểm sau:

- Tạo môi trường yên tĩnh: Địa điểm tiến hành tiết học cá nhân cần đạt yêu cầu về điều kiện nghe, tách rời khỏi lớp, chọn thời điểm yên tĩnh thích hợp, tốt nhất xây phòng dạy học cá nhân chuyên dùng.

- Kiểm tra sự hoạt động của máy trợ thính.

- Chọn một hoạt động thích hợp, tùy thuộc trình độ của trẻ, giáo viên lựa chọn nội dung hoạt động của tiết học cá nhân có thể là hoạt động chung của lớp mà trẻ chưa nắm được, có thể là một nội dung nào đó nhằm cung cấp vốn từ (luyện từ và câu), khuyến khích trẻ giao tiếp.

- Ghi chép vào hồ sơ của trẻ các thông tin: thời gian tiến hành, hoạt động, nhận xét (thái độ, ngôn ngữ, lời nói của trẻ) đề nghị sự hỗ trợ của cha mẹ trẻ và giáo viên bộ môn. Trong khi thực hiện tiết học cá nhân cần quan tâm đến nhu cầu giao tiếp của trẻ, phương tiện giao tiếp trẻ thường dùng, đặc biệt chú ý phát triển mặt ưu điểm, mặt mạnh để bù trừ những khiếm khuyết vốn có của trẻ khiếm thính.

Giáo viên có thể ghi chép theo mẫu sau:

Họ tên trẻ: Giới tính.....Lớp

Tuổi..... Địa chỉ.....

Giáo viên thực hiện Trường.....

Thời gian	Các hoạt động	Nhận xét				Biện pháp hỗ trợ và kết quả đạt được
		Kiến thức	Kĩ năng	Ngôn ngữ	Thái độ	

Đối với trẻ điếc nặng và sâu, khả năng nghe kém, giáo viên sẽ hỗ trợ trẻ bằng kí hiệu thay vì dùng lời diễn giải. Ở những trường hợp điếc nặng, trẻ không có nhu cầu giao tiếp bằng lời, tiết học cá nhân sẽ được thực hiện bằng ngôn ngữ kí hiệu nhằm bổ sung những kiến thức trẻ chưa tiếp thu được trên lớp.

4. Sử dụng ngôn ngữ kí hiệu hỗ trợ trong hoạt dạy học ở lớp hòa nhập

Nghiên cứu về phương pháp lĩnh hội và ghi nhớ kiến thức ở trẻ em: Nếu chỉ nghe thì lĩnh hội được 20% lượng thông tin. Nếu chỉ nhìn thì lĩnh hội được 30% lượng thông tin. Nếu dùng phối hợp cả nghe, nhìn và hành động (thực hành) thì lượng thông tin tiếp thu được sẽ là 70%. [4]

Ở trẻ khiếm thính, nếu chỉ bắt trẻ nghe, không nhìn thì lượng thông tin thu được bằng không. Cho nên ngồi trên lớp trẻ sẽ không tiếp thu được gì nếu chỉ “nghe” giáo viên giảng bài. Tư duy của trẻ khiếm thính là tư duy cụ thể, trẻ tập tư duy, suy nghĩ, so sánh, phân tích, tổng hợp từ những sự vật, hiện tượng cụ thể. Vì vậy, đồ dùng dạy học giúp các em tăng nhanh vốn từ vựng, trẻ sẽ hiểu và sử dụng vốn từ vựng mà mình có được.

Đối với trẻ khiếm thính, vốn từ vựng của trẻ được tính không chỉ bằng ngôn ngữ nói mà phải kể đến những cách diễn đạt khác (cử chỉ, ký hiệu). Ngoài giao tiếp bằng ngôn ngữ nói, trong xã hội loài người còn tồn tại một loại giao tiếp khác đó là ngôn ngữ không lời (ngôn ngữ kí hiệu). Ngôn ngữ kí hiệu là quy ước về một ý nghĩa của sự vật, sự việc... thông qua bàn tay, sử dụng thị giác để hiểu nội dung giao tiếp. Nó là hình thức giao tiếp thuận lợi và hiệu quả nhất đối với người khiếm thính.

Giáo viên muốn dạy trẻ có hiệu quả thì trước hết phải hiểu trẻ thông qua kí hiệu của bản thân đứa trẻ. Mỗi em có cách ra hiệu không giống nhau, giáo viên phải tìm hiểu và sử dụng những kí hiệu riêng của các em trước khi dạy những kí hiệu quy ước. Dạy trẻ ngôn ngữ kí hiệu thông qua giao tiếp hằng ngày. Tận dụng những tình huống cụ thể đang xảy ra để dạy trẻ sử dụng kí hiệu kết hợp với chữ viết và tiếng nói. Thí dụ, dạy “quả cam” chẳng hạn, cần dạy trẻ biểu thị bằng kí hiệu, lời nói và chữ viết.

Trong giảng dạy, nhiều từ ngữ, nhiều biểu tượng trẻ không hiểu, giáo viên có thể giải thích bằng ngôn ngữ kí hiệu. Bằng cách này trẻ học được cách dùng

những kí hiệu mới, lĩnh hội kiến thức dễ hơn so với khi ta sử dụng hoàn toàn ngôn ngữ nói.

Dạy trẻ sử dụng kí hiệu cần được tiến hành song song với việc dạy trẻ học kiến thức mới bằng ngôn ngữ nói. Do đó, giáo viên có thể dạy trẻ những lúc cần thiết trong suốt quá trình học tập.

5. Phụ huynh hỗ trợ trẻ khiếm thính thực hiện nhiệm vụ học tập ở nhà

Gia đình, trước hết là cha mẹ, là người giữ vai trò quan trọng và có trách nhiệm lớn trong việc chăm sóc và giáo dục trẻ. Lý do đơn giản là chính cha mẹ trẻ và những người thân trong gia đình chứ không ai khác là người thương yêu trẻ nhất, gần gũi và hiểu trẻ nhất, có trách nhiệm cao nhất đối với sự phát triển và tiến bộ của trẻ. Hơn nữa, thời gian ở nhà của trẻ nhiều hơn rất nhiều so với thời gian trẻ ở trường. Rất khó tìm thấy trường hợp trẻ khiếm thính học tập với thành tích ở trường hòa nhập mà thiếu sự kèm cặp và giúp đỡ của cha mẹ trẻ ở nhà. Tất cả sự giúp đỡ, hỗ trợ của giáo viên, của các chuyên gia sẽ không đạt hiệu quả nếu thiếu sự hợp tác tích cực của cha mẹ gia đình trẻ. Vì thế trong việc học tập, không thể không nói đến *sự phối hợp của phụ huynh học sinh với giáo viên*: Phụ huynh phải được coi là những thành viên trong việc giáo dục học sinh khiếm thính.

Giáo viên chủ nhiệm nhất thiết phải tìm hiểu hoàn cảnh gia đình, mức độ tật, nguyên nhân bị tật và tìm hiểu tâm sinh lý của trẻ. Trong quan hệ với gia đình học sinh, giáo viên luôn giữ vai trò chủ động từ việc lập kế hoạch, xây dựng nội dung, xác định nhiệm vụ phù hợp với phụ huynh. Cụ thể: hàng ngày sau mỗi buổi học, khi phụ huynh đón con, giáo viên có thể dành khoảng 5 phút để trao đổi ngay với phụ huynh về những diễn biến trong buổi học để kịp thời có biện pháp khắc phục, hỗ trợ trẻ trong học tập.

Đầu mỗi năm học, cần có buổi họp giữa nhà trường và phụ huynh HSKT và thành lập chi hội phụ huynh trẻ khiếm thính: có chương trình, kế hoạch cụ thể cho việc phối hợp với nhà trường và giáo viên chủ nhiệm trong việc học tập của con. Thường xuyên cung cấp tài liệu, băng hình để cha mẹ HS hiểu và hỗ trợ nhà trường trong việc học tập.

Khuyến khích phụ huynh cùng dự các buổi tập huấn do ngành giáo dục tổ chức, dự hội thảo chuyên đề để phụ huynh thấy được triển vọng cũng như khó

khăn của GDHN, từ đó có sự hợp tác tích cực với giáo viên và nhà trường. Nói chung, phải thống nhất nội dung giáo dục hòa nhập ở lớp và ở nhà để phụ huynh cùng thực hiện.

6. Khảo nghiệm về mức độ cần thiết và tính khả thi của các biện pháp tổ chức hoạt động dạy học cho trẻ khiếm thính

Để thử nghiệm mức độ khả thi của các biện pháp, kết quả tham khảo ý kiến 36 cán bộ quản lý và 75 giáo viên trực tiếp dạy hòa nhập thu được như sau:

S T T	Biện pháp	Mức độ cần thiết					Mức độ khả thi				
		Rất cần thiết	Cần thiết	Không cần thiết	Điểm trung bình	Thứ bậc	Rất khả thi	Khả thi	Không khả thi	Điểm trung bình	Thứ bậc
1	Đào tạo và bồi dưỡng cho GV	67.86	25.00	7.14	2.61	2	46.43	42.86	10.71	2.36	1
2	Hình thành nhóm bạn	75.00	21.43	3.57	2.71	1	32.14	60.71	7.14	2.25	2.5
3	Dạy tiết học cá nhân	57.14	32.14	10.71	2.46	3	39.29	46.43	14.29	2.25	2.5
4	Sử dụng ngôn ngữ kí hiệu hỗ trợ	32.14	50.00	17.86	2.14	6	25.00	50.00	25.00	2	4
5	Sự hỗ trợ của phụ huynh	46.43	39.29	14.29	2.32	4	28.57	39.29	32.14	1.96	5
Điểm TB chung		$\bar{X} = 2,38$					$\bar{Y} = 2,19$				

Về mức độ cần thiết:

Kết quả khảo sát trên cho thấy các biện pháp đề xuất được sự nhất trí cao của đội ngũ cán bộ phụ trách và giáo viên các trường hòa nhập. Các biện pháp đưa ra được số người đánh giá là rất cần thiết cao.

Về mức độ khả thi:

Các biện pháp đề xuất được sự nhất trí cao của đội ngũ cán bộ phụ trách và giáo viên các trường hòa nhập, các biện pháp đưa ra được số người đánh giá là khả thi cao.

Hệ số tương quan thứ bậc $R=0,96$ thể hiện tương quan thuận chặt giữa mức độ cần thiết và mức độ khả thi, sự đánh giá của họ rất phù hợp.

Các biện pháp này có mối quan hệ chặt chẽ và thúc đẩy lẫn nhau trong đó biện pháp đào tạo và bồi dưỡng kiến thức cho giáo viên về trẻ khiếm thính và kỹ năng dạy học hòa nhập tiên quyết và là điều kiện thực hiện có hiệu quả các biện pháp khác nhằm tổ chức tốt hoạt động dạy học cho trẻ khiếm thính, đặc biệt có thể giao tiếp được với trẻ và học thêm một loại hình ngôn ngữ mới.

Thông qua khảo nghiệm, các nhóm biện pháp này được đánh giá là cần thiết, có mức độ khả thi, có mối quan hệ chặt chẽ, thúc đẩy lẫn nhau và có thể áp dụng có kết quả trong điều kiện hiện nay.

Tóm lại, để thực hiện thành công GDHN, đòi hỏi phải có đội ngũ giáo viên có năng lực chuyên môn đáp ứng yêu cầu của giáo dục hòa nhập trẻ khuyết tật trong trường tiểu học, tâm huyết với nghề, luôn có ý thức tu dưỡng, rèn luyện trưởng thành qua thực tiễn giảng dạy. Bên cạnh đó phải được sự đồng tình ủng hộ của các bậc phụ huynh; sự phối hợp chặt chẽ phụ huynh và nhà trường sẽ mang lại hiệu quả cao trong công tác giáo dục hòa nhập cho trẻ khiếm thính

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Bộ Giáo dục và Đào tạo – Vụ Giáo viên (7/2003), *Giáo dục hòa nhập trẻ khuyết tật (tài liệu bồi dưỡng cán bộ giảng viên các trường sư phạm)*, Hà Nội.
- [2] Trịnh Đức Duy (1997), *Giáo dục trẻ khuyết tật thính giác*, NXB Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- [3] Lê Văn Tạc (2005), *Dạy học hoà nhập có trẻ khiếm thính bậc tiểu học theo phương thức hợp tác nhóm*, Luận án tiến sĩ Giáo dục học, Viện chiến lược và chương trình giáo dục.
- [4] Trịnh Thị Kim Ngọc, *Phương pháp phát triển ngôn ngữ cho trẻ khiếm thính* Tài liệu bài giảng, Trường Cao đẳng Sư phạm Trung ương TP.HCM.